Kübra ÖZDEN

Değerlerin Gölgesinde Bir Toplum

İnsan, varoluşu gereği diğer insanlarla ilişki kuran, paylaşan, etkileşen ve birlikte yaşamanın sorumluluğunu taşıyan varlıktır. Toplum dediğimiz yapı da yalnızca aynı coğrafyayı paylaşan insanların bir araya gelmesinden ibaret değildir. Onu toplum yapan; ortak değerler, karşılıklı sorumluluklar, hak ve özgürlükler ile insanlar arasında kurulan görünür ve görünmez bağlardır.

Toplumsal değerler, bir toplumun üyelerince benimsenen; insanların birbirleriyle ilişkilerini, davranışlarını ve ortak yaşam anlayışlarını şekillendiren ilke ve inançlardır. Toplumdan topluma farklılık gösterseler bile bazı temel değerler sağlıklı bir toplumsal yaşam için büyük önem taşır. Adalet, dürüstlük, saygı, sorumluluk, dayanışma ve yardımlaşma bu temel değerlerden bazılarıdır. Ancak asıl mesele, bu değerlerin varlığından çok, hayatımızda ne ölçüde karşılık bulduğudur. Çünkü bir toplumun benimsediği değerlerle yaşattığı değerler arasındaki mesafe, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir gerçeği ortaya koyar.

Günlük yaşamımıza baktığımızda bu kavramların bizlere hiç de yabancı olmadığını görürüz. Nitekim adalet, dürüstlük, saygı ve sorumluluk gibi değerler, toplum olarak benimsediğimiz temel ilkeler arasındadır. Ancak bu değerleri benimsemekle onları davranışlarımıza yansıtmak arasında önemli bir fark vardır. Örneğin; Adalet, ayrım yapmadan herkesin hakkını gözeterek davranmaktır. Geçmişte adalet, göze göz dişe diş anlayışıyla her alanda işliyordu; insanlar yaptıklarının karşılığını birebir alacaklarını biliyorlardı. Günümüzde ise cezaların caydırıcılığı azaldıkça adaletin toplumsal değeri gölgeleniyor, toplum bu değeri yaşantısına yansıtmakta zorlanıyor. Adaletin gölgesinde şekillenen toplum, bu değeri kaybettiğinde güven duygusunu da yitirir; işte bu noktada diğer değerlerin önemi daha da belirginleşir.

Dürüstlük, gerçeğe bağlı kalmak, güvenilir olmak ve çıkar uğruna doğruluktan vazgeçmemektir. Toplumlarda dürüstlük sözün namusla eşdeğer olduğu değerdir. Geçmişte “benim sözüm, senettir.” anlayışıyla toplumdaki bireyler sözlerini tutar böylece hem yazılı belgeye gerek kalmadan güven ilişkisi kurulur, hem de kişinin toplumdaki statüsü değeri sözünün erliği ile belirlenirdi. Günümüzde ise durum çok farklı yerlere gelmiş durumda. Sözünün eridir dediğimiz kişilerden bile imzalı veyahut yazılı belge görmeden sözlerine inanmaz olduk. Birbirine karşılıklı güvenden ziyade hukuki teminat arar olduk. Yalanın, çıkar ilişkilerinin yaygınlaşması dürüstlük değerini zayıflatır. Dürüstlüğün zayıflaması, toplumun adalet, saygı ve yardımlaşma gibi diğer değerlerini de gölgede bırakır.

Saygı, insanların haklarına, düşüncelerine, kişiliklerine ve farklılıklarına değer vermektir. Geçmiş toplumlarda saygı, yaşa ve tecrübeye duyulan hürmetle özdeşleştirilirdi. Büyüklerin sözü dinlenir, yanlarında ses yükseltmek, odaya geldiklerinde ayağa kalkmamak, sofrada büyüğün yemeğe başlamasını beklemeden yemeğe başlamak ayıp sayılırdı. İnsanlar birbirine karşı davranışlarında ölçülü olmayı, toplumun huzuru için bir zorunluluk olarak görürdü. Günümüzde bireysellik ön plana çıktıkça saygı kavramı dönüşmeye başladı. Dijital ortamda hakaret ve küçümseme kolaylaştı. Yüz yüze iletişimlerde insanlar birbirine sabırsız ve tahammülsüz olmaya başladı. Büyük–küçük ayrımı zayıfladı, toplumsal hiyerarşiler sorgulanmaya başladı. Geçmişte toplumun huzurunu koruyan saygı, bugün çoğu zaman bireysel çıkarların gölgesinde kalıyor; bu da değerlerin toplumsal yaşantıya yansıtılmasını zorlaştırıyor.

Dayanışma ve yardımlaşma, zor zamanlarda birbirine destek olmak ve ortak sorunların çözümüne katkı sağlamaktır. Geçmiş toplumlarda yardımlaşma zor durumlardan ziyade günlük yaşamın parçası halindedir. Hasat zamanı, düğün ve cenaze zamanlarında komşular el ele verir "imece usulü" şeklinde yardımlaşırlardı. Günümüzde bireyselleşme artmış olsa da zor zamanlarda doğal afetlerde, kazalarda veyahut bir can söz konusu olduğunda halkın kenetlendiğini görüyoruz. Depremlerden sonra gönüllülerin yardıma koşması, kan bağış kampanyaları, sokak hayvanlarına yardım edilmesi, herhangi bir kaza durumunda çevredeki kişilerin yardıma koşması ve durumu kontrol altına alarak hasarı en aza indirmesi gibi birçok örneğe baktığımızda yardımlaşmanın hâlâ yaşantımıza yansıyan bir değer olduğunu görürüz. Toplumda birçok değer zayıflasa da yardımlaşma ve dayanışma hâlâ insanlığın ortak vicdanını ayakta tutan en güçlü bağ olarak yaşamaya devam ediyor.

Toplum değerlerin ışığında büyür ve şekillenir. Fakat en temel değerlerimizden olan adalet zayıflarsa, toplumdaki güven sarsılır; güvenin sarsıldığı yerde ise herkes kendi adaletini aramaya başlar. Dürüstlük değerinin zayıfladığı yerde sözün değeri silikleşir, insanlar birbirine güvenemez ve belgeler en güvenli söz haline gelir. Saygı değerinin zayıfladığı yerde büyük küçük birbirini tanımaz, ahlaki ölçüler kaybolur ve toplumda çöküş başlar. Tüm bunlara rağmen dayanışma ve yardımlaşma, vicdanlarımızda hâlâ canlı kalan en güçlü değer olarak geleceğe umut taşır. Bir felaket anında ya da bir can söz konusu olduğunda insanlar yeniden kenetlenir; yardımlaşma sayesinde adalet, dürüstlük ve saygı yeniden filizlenir. Böylece gelecek nesillere aktarabileceğimiz değerlerimizi koruyabiliriz. Bireylerden topluma yansıyacak bu gelişim için neden ilk adımı biz atmayalım? Belki de birçok kişi bu durumların farkında ama bir öncü bekliyor. O öncü neden biz olmayalım!